

Hassas Konular

Türk İstiklâl Mücadelesinin Arnavutluk Cephesi ¹

Halil Özcan*

22 Aralık 2011

Yaklaşık 500 yıl Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında yaşayarak Türklerle kader birliği yapan Arnavutların büyük çoğunluğu Müslümanlığı kabul ederek devletin aslî unsurlarından biri olmuştur. Bunun sonucunda Arnavutlar, devletin yönetimiyle bütünleşerek asker-sivil bürokratik kadrolar içerisinde kolayca yükselebilmişlerdir. Osmanlı Devleti'nde elde ettikleri bu ayrıcalıkları sebebiyle Arnavutlar milliyetçilik arayışlarından uzak durmuştur. Ancak, Arnavutların yoğun olarak yaşadıkları toprakların 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucu başka devletlere verilme ihtimali belirlemiştir. Bu durum, Arnavutların siyasal milliyetçiliklerinin başlangıç noktasını oluşturmuştur. Ayrıca Balkanlarda deniz ve kara bağlantısı nedeniyle stratejik öneme sahip olan Arnavutluk, sanayi devrimi sonrası emperyalist ülkelerin rekabet alanlarından biri hâline gelmiştir. Bunlara ilave olarak Batılı devletler, şark meselesi çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin Balkanlardan koparılabilmesi için nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Arnavutluk'un da Osmanlı Devleti'nden ayrılmasını gerekli görmüşlerdir.

II. Abdülhamit'in yönetimine karşı oluşan İttihat ve Terrakki Cemiyeti'nin içerisinde çok sayıda Arnavut aydını yer almış ve II. Meşrutiyet'in ilânı için çaba göstermiştir. Ancak II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Arnavutlar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkezîyetçilik politikasına muhalefet ederek cemiyetle yollarını ayırmıştır. Arnavut asıllı liderler bu dönemde bir yandan İngiltere yanlısı politika takip ederken diğer yandan da 31 Mart Ayaklanmasını desteklemiştir. 31 Mart destekçisi İsmail Kemal Bey liderliğinde 28 Kasım 1912 tarihinde Avlonya'da toplanan Arnavut Kongresi sonucu Arnavutluk'un bağımsızlığı ilân edilmiştir. Bağımsızlık sonrası Osmanlı Devleti ile bağlantısını kaybeden Arnavutluk, komşularının işgallerine engel olamamıştır.

Bağımsızlığı tanınan Arnavutluk Devleti'nin başına Alman asıllı Prens Wied (Vid) getirilmiştir. Ancak Alman Prens altı aylık bir süre içerisinde daha ülkede otoritesini kuramadan I. Dünya Savaşı çıkmış ve Prens Wied Arnavutluk'u terk etmiştir. Böylece hukukî anlamda kendisini temsil edecek güçten yoksun kalan Arnavutluk'ta ortaya çıkan otorite boşluğu dış destekli iç isyan ve kargaşayı beraberinde getirmiştir. İçerideki isyan ve kargaşa ile mücadele eden Arnavutluk'un Yunan ve Sırp işgallerine karşı koyacak gücü kalmamıştır. Bu güçsüzlük Arnavutluk'u I. Dünya Savaşı'nda paylaşım anlaşmalarının konusu haline getirmiş ve gelinen süreçte Arnavutluk'un kaderi büyük güçlerin plânlarına ve değişen çıkarlarına terk edilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında imzalanan gizli anlaşmalarla Osmanlı Devleti ile birlikte paylaşılması öngörülen Arnavutluk, hiçbir İtilâf Devleti ile savaşmadığı halde haksız ve hukuksuz bir şekilde işgallere maruz kalmıştır. I. Dünya Savaşı sonrası Yunanistan'ın her iki ülkede de ortak işgalci konumunda olduğu Arnavutluk'ta ve Anadolu'da bu işgaller ilhaka yönelik olduğu için kalıcı hale gelme tehlikesi göstermiştir. Bu ortamda Mustafa Kemal Paşa Arnavutluk'u ortak cephe olarak değerlendirmiştir.

Her şeyden önce Mustafa Kemal Atatürk, Balkanlardaki konumu itibarıyla millî ve bağımsız bir Arnavutluk Devleti'nin sadece Arnavutların değil, aynı zamanda tüm Balkanların ve Türkiye'nin geleceği açısından önemli olduğunu ön görmüştür. Daha I. Dünya Savaşı sona ermeden Mustafa Kemal Paşa, Arnavutluk'un bağımsızlığıyla ilgilenmiştir. Şöyle ki Mustafa Kemal Paşa, Binbaşı Ali Şevket Bey ile Meşrutiyet'in ilânı döneminde Selanik'te birlikte

¹ Yazarın KÖKSAV Cumartesi Konuşmaları kapsamında 17 Aralık 2011'de vermiş olduğu konferansın özet metnidir.

görev yapmıştır. Ali Şevket Bey, Balkan Savaşı'nda Osmanlı ordusundan ayrılarak Arnavutluk'ta kalmayı tercih etmiştir. Arnavutluk'ta çeşitli görevlerin yanı sıra genelkurmay başkanlığı görevi de yapan Ali Şevket Bey, Mustafa Kemal Paşa, Viyana'da (Karlsbad'da) tedavi gördüğü sırada (Temmuz 1918) Avusturya ordusunda görev yapmaktadır. Ali Şevket Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın bulunduğu otele gelerek Arnavutluk hakkında bilgi verir. Bu sohbette Ali Şevket Bey, Arnavutluk'ta yabancıları bertaraf ederek millî ve tam bağımsız bir hükûmet kurmak amacıyla çalıştıklarını ifade etmiş ve bunun için de hariçte özellikle de dâhilde önemli hazırlıklar yaptıklarını anlatarak Mustafa Kemal Paşa'dan mütalâa ve yardım istemiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, uzaktan bir şey söylemeye imkân olmadığından ve kendisinin de bir müddet izinli olması sebebiyle Arnavutluk'a yakın bir yere giderek içeride çalışan Arnavutlarla buluşmayı ve onların hazırlıklarını öğrendikten sonra bir faaliyet plânı hazırlamayı teklif etmiştir. Ali Şevket Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın teklifini kabul etmeyip Arnavutluk sınırına birlikte gitmediği için Mustafa Kemal Paşa o dönem Arnavutluk'a yardım edememiştir. Arnavutluk'un bağımsız bir devlet olarak kuvvetlenip ilerlemesini tüm Balkanların geleceği açısından önemli gören Mustafa Kemal, Arnavutluk'a neden yardım etmek istediğini de şu sözlerle ifade etmiştir:

"...Arnavutluk, Balkanlar'da her bakımdan mühim bir yerdedir; orada hakikaten milli ve müstakil bir Hükûmetin teesüs etmesi; Arnavutluk'un ilerlemesi ve kuvvetlenmesi için olduğu kadar Balkanlar'ın hal ve âtisi (geleceği) için de lazım ve faydalı idi. Hele bunun yardımımızla ve bize taraftar şahıslar tarafından temin ve idare edilmesi muhakkak ilerde işimize çok yarardı. İşte o zaman bunları düşünmüş ve durumdan faydalanmak istemiştin."

Mustafa Kemal Paşa, Arnavutluk'ta kendisine millî savunma bakanlığı görevi teklif edilen Prizrenli emekli Erkanıharp Miralay Selahattin Saip (Shkoza) Bey'e 9 Aralık 1920 tarihinde kendi el yazısıyla yazdığı talimatta Arnavutluk'un İtalyan, Slav ve Rum işgallerinden kurtulabilmesi için evvelen, sâniyen ve sâlisen olmak üzere üç çözüm önerisi sunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'ya göre İtalya Arnavutluk için en az tehlikeli olandır. Bunun için Arnavutluk İtalya'nın desteğiyle Slav ve Rum işgaline karşı mukavemet etmelidir. İkinci olarak Arnavut milleti arasında var olan din ve hurufat gibi meseleleri bertaraf etmelidir. Son olarak da Arnavutluk Hükûmetinin gerek Ankara Hükûmetiyle gerekse de İslâm âlemiyle dayanışma içerisine girilmesini gerekli görmüştür.

TBMM açıldıktan hemen sonra 1 Mayıs 1920'de (gizli oturumda) yaptığı konuşmada Mustafa Kemal Paşa, 110 bin kişilik Yunan kuvvetlerinin bir kısmının Arnavutluk ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlık üzerine Makedonya'ya gönderildiğini açıklamıştır. Mustafa Kemal Paşa'ya göre iki ülkenin savunması ne kadar güçlü olursa özellikle ortak düşman olan Yunanistan daha kolay mağlup olacaktır. Aksi takdirde Yunanistan, Türkiye ve Arnavutluk'taki işgalini kalıcı hale dönüştürebilecektir. Mustafa Kemal Paşa, bu tehlike konusunda Arnavutluk Hükûmeti'ni ikna edebildiği için Türkiye ve Arnavutluk arasında bir yakınlaşma olmuş ve hem Anadolu'nun hem de Arnavutluk'un istiklâl mücadelesine ortak çareler aranmaya başlanmıştır. Bu arayış sonucunda Türk ve Arnavut milliyetçileri, ortak düşmana karşı eş zamanlı ve etkin mücadeleyi başarmak ve sonrasında da bu işbirliğini kalıcı hale getirebilmek için on iki maddelik bir gizli anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmanın ilk altı maddesi her iki ülkenin istiklâl mücadelesiyle ilgilidir ve Türkiye'nin Arnavutluk'a yardımını öngörmektedir.

Bu anlaşma çerçevesinde Türkiye'den Arnavutluk'a giden ve Harbiye Nazırı olan Selahattin (Saip) Bey, Arnavutluk'ta düzenli orduyu kurmuş ve özellikle Yunanistan sınırındaki askerî faaliyetler yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda Türkiye'den Arnavutluk'a asker ve sivil memurların gitmesi, dönemin basınında sıkça yer almış ve özellikle Yunanistan bu durumdan her fırsatta şikayetçi olmuş, hatta bu memurları Mustafa Kemal ve TBMM ile ilişkilendirmek için "**Kemaliyet memurları**" ya da "**Kemalî memurlar**" olarak nitelendirerek İngiltere başta olmak üzere Avrupa devletlerinin dikkatini çekmek istemiştir. Sonuçta Yunanistan'ın Arnavutluk sınırına daha fazla kuvvet sevk etmesi Anadolu'daki gücünü zayıflatmış ve Sakarya Savaşı'nda Türklere mağlup olan Yunanistan'ın Arnavutluk'taki işgal ve iddialarından vazgeçtiğini İngiltere açıklamıştır. Böylece Küçük Asya'yı fethetmek için Yunanistan yanı başındaki Arnavutluk'u da kaybetmiştir.

*Halil Özcan, Dr., Tarihçi (Ankara)

KÖKSAV E-Bülteni, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı (KÖKSAV) tarafından çıkarılmaktadır. KÖKSAV bağımsız ve bağlantısız, günlük siyasî konumu olmayan bir kurumdur; merkezine Türkiye ve Türk dünyasını alarak araştırmalarını ulusal ve uluslar arası sosyal, siyasî ve stratejik konulara yoğunlaştırır, araştırma ve incelemeler yapar. Dolayısıyla, bu yayında ifade edilen bütün görüşler, değerlendirmeler ve varılan sonuçlar yalnızca yazarlarına aittir.

© 2011, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı. Bütün hakları saklıdır.